

แนวทางและมาตรการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรี
APPROACHES AND MEASURES IN PROMOTING ELDER SAVING IN ACCORDANCE WITH PHILOSOPHY OF THE SUFFICIENCY ECONOMIC: A CASE STUDY OF NONTHABURI PROVINCE

สุภมาส อังศุโชติ^{1*} กาญจณี กังวานพรศิริ²
Supamas Angsuchoti^{1}, Kanjane Kanjwanpornsir²*

¹สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹Office of Registration Records and Evaluation, Sukhothai Thammathirat Open University.

²สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University.

*Corresponding author, E-mail: supamas.ang@stou.ac.th, supamas_ang@hotmail.com,
kanjane1211@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สืบหาข้อมูลของผู้สูงอายุเกี่ยวกับสถานภาพการทำงานก่อนและหลังเกษียณ ภาวะการเงิน พฤติกรรมการออม ทักษะคิดต่อการออม การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และบทบาทของกลุ่มการออมในชุมชน 2) กำหนดแนวทางและมาตรการสำคัญระยะสั้นและระยะยาวในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ทดลองนำมาตรการระยะสั้นไปดำเนินการผ่านโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้การเงินขั้นพื้นฐานให้กลุ่มเป้าหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ 1,000 คน การสัมภาษณ์เจาะลึกและระดมความคิดเห็นจากแกนนำผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในชุมชน ข้าราชการและผู้ทรงคุณวุฒิรวมจำนวน 30 ราย และ 58 ราย ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการอบรมทางการเงิน จำนวน 79 คน การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจและผลสัมฤทธิ์ของโครงการอบรมวิเคราะห์โดยร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) สถานภาพการทำงานก่อนเกษียณที่สำคัญ 3 อันดับแรกคือ ข้าราชการ เกษตรกร และประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับสถานภาพหลังเกษียณที่สำคัญ 3 อันดับแรก คือไม่ได้ทำงาน ข้าราชการบำนาญ และเกษตรกร แหล่งรายได้ที่สำคัญคือ เบี้ยยังชีพและบำนาญบำนาญ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 9,000 บาท มีสินทรัพย์ และนิยมถือครองสินทรัพย์เป็นเงินสดและที่ดิน มูลค่าการออมเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 2,000 บาท นิยมเก็บออมเป็นเงินสด ไม่มีหนี้สิน มีทัศนคติดีมากเกี่ยวกับการออม ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง มีความรู้ทางการเงิน และไม่คอยได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลด้านการเงิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกระบบการออมในชุมชน กลุ่มการออมในชุมชนมีบทบาทมากในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ (2) มาตรการระยะสั้นในการส่งเสริมการออม คือ การจัดโครงการ

อบรมผู้สูงอายุให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารเงิน และเพิ่มการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และมาตรการระยะยาว คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มจากการทำงาน (3) ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการระยะสั้นพบว่า หลังการอบรม ผู้เข้าอบรม 1) ได้นำความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในด้านระมัดระวังการใช้จ่าย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การนำเงินออมไปลงทุน และการเพิ่มการออม 2) ได้นำความรู้ ประสบการณ์ ข่าวสารข้อมูลทางการเงินที่ได้รับจากการอบรมไปเผยแพร่ให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชน 3) จำนวนผู้สูงอายุร้อยละ 65.80 มีการออมเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 1 - 10

คำสำคัญ: การออม ผู้สูงอายุ เศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน

Abstract

The main objectives of this research are: 1) to survey data on the elderly, in regard to pre- and post- retirement status, financial condition, saving behavior, attitude toward saving, sufficiency economy approach conduct, financial literacy and cognizance of financial information and news, and roles of community saving system 2) to determine key short-term and long-term measures in promoting saving by the elderly in accordance with philosophy of the Sufficiency Economy; 3) to test the recommended key short-term measure via arranging a basic financial training program for the target group, and evaluate its effectiveness. This research is an applied research. Data and information are collected from a survey sample of 1,000 elders in Nonthaburi; an in depth-interview and a focus group consist of elder leaders, community elders, government officials, and academicians totaling 30 and 58 samples respectively; and a sample of 79 elders participating in a financial training program. In analyzing field survey data and the effectiveness of the measure, statistical tools including percentage, arithmetic means, standard deviation are used (1) Field survey findings reveal the 3 most dominant pre-retirement status of elder samples: government officials, agricultural workers, and self-employed; which in accordance with the 3 most predominant post-retirement status: unemployed, retired government officials, and agricultural workers. The 2 most important sources of elder income include old-age government subsistence allowance, and gratuity and pension fund. Most elder samples have an average monthly income and expenditure each not in excess of ฿ 9,000. Most elder samples own assets in cash and land, and have monthly savings below ฿ 2,000 in cash as the most favorite form; and are not in debts. The majority of elders sampled have very good saving attitude; behave in accordance with the philosophy of the Sufficiency Economy at moderate level; command some financial literacy; and are not well informed in financial matters and news. Most elder samples are members of a community saving system. Community saving groups play an important role in promoting elder saving and provide welfare to. (2) A key short-term measure in promoting elder saving habits is arranging a training program to enhance the elderly 's financial literacy and increase their cognizance of financial information and news; and a key long-term measure is to encourage the elderly to work to increase their

income. (3) In evaluating the effectiveness of the short-term measure after the training, the participant samples reveal: 1) applying financial knowledge and information obtained from the training program to prudent spending, carry out revenue – expenditure accounting constantly, invest and increase their savings. 2) sharing knowledge, experience, and information gained from the training with family and community members. 3) 65.80% of samples has increased the saving rate from 1 to 10%

Keywords: Saving, Elderly, Sufficiency Economy, Financial Literacy, Financial Information and News

บทนำ

จากสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยที่มีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วใน พ.ศ. 2553 เป็นร้อยละ 11.90 และในอีก 20 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2573) จะเพิ่มเป็นมากกว่า 2 เท่าตัวอยู่ที่ร้อยละ 25 ซึ่งถือว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างเต็มตัว ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานที่เกือหนุนดูแลผู้สูงอายุนั้นลดลงจาก พ.ศ. 2553 มีประชากรแรงงานโดยเฉลี่ย 6 คนต่อการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน จะลดลงเหลือแค่เพียง 2 คน ใน พ.ศ. 2573 ซึ่งจะส่งผลให้คนวัยแรงงานมีภาระที่ต้องเกือหนุนดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในขณะเดียวกันผู้สูงอายุไทยนั้นมีอายุยืนขึ้น [1] ปัจจัยความเสี่ยงที่ผู้สูงอายุจะมีอายุยืนยาวออกไปในอนาคต ทำให้การดำรงชีพต่อไปมีความไม่แน่นอน และการเผชิญกับค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและค่าดูแลสุขภาพที่แพงขึ้นตามอายุเป็นแรงจูงใจอย่างมากให้ผู้สูงอายุทำการออม [2] การที่ประชากรของประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการเงินของประเทศทั้งในปัจจุบันและในอนาคตซึ่งเป็นงานท้าทายผู้กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและการเงิน ในการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการลดผลกระทบด้านลบต่อสังคม และกำหนดทิศทางที่เหมาะสมในการจัดสรรภาวะการดูแลผู้สูงอายุระหว่างคนในรุ่นนี้และคนในรุ่นหน้า โดยคำนึงถึงความยุติธรรมและประสิทธิภาพ

ทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุหรือผู้กำลังจะเป็นผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวหรือเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและการเงินที่ต้องเผชิญทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณภาพและมีความสุข

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดในภาคกลางที่มีศักยภาพสูงในการขยายตัวทางเศรษฐกิจในขณะเดียวกันจังหวัดนนทบุรีก็มีประชากรผู้สูงอายุอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประชากร 491,408 คน ของจังหวัดนนทบุรีเป็นผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 48,585 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.89 ของประชากรทั้งจังหวัด [3] เป็นที่ชัดเจนว่าจังหวัดนนทบุรีจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จังหวัดนนทบุรีจึงต้องมีการเตรียมการด้านเศรษฐกิจสังคม การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ รวมทั้งการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว แต่การกำหนดนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากประชากรผู้สูงอายุที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบ

การวิจัยนี้ต้องการสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุเพื่อประกอบการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันพึ่งพาตนเองได้ในบั้นปลายชีวิต และลดภาระของสังคมและประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุเกี่ยวกับสถานภาพการทำงานก่อนและหลังเกษียณ ภาวะการเงิน พฤติกรรมการออม ทักษะคิดต่อการออม การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และบทบาทของกลุ่มการออมในชุมชน

2. เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการสำคัญระยะสั้นและระยะยาวในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. เพื่อทดลองนำมาตรการระยะสั้นไปดำเนินการผ่านโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้การเงินขั้นพื้นฐานให้กลุ่มเป้าหมาย และประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการ

กรอบแนวคิด

การออม คือ การประหยัด การเก็บหอม รอมริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะประหยัดหรือเก็บหอมรอมริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง [4] ดังนั้น การออมจึงหมายความว่า การใช้ทรัพย์สินเงินทองทั้งหลายอย่างระมัดระวัง อย่างไม่ประมาทอย่างมีเหตุมีผล การออมทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้หลังจากเกษียณจากการทำงาน ทำให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมได้ ทำให้มีเงินใช้จ่ายฉุกเฉิน และมีสุขภาพจิตที่ดี ไม่เดือดร้อนหลังจากที่รายได้ลดน้อยลงไปหลังเกษียณ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคนั้นขึ้นอยู่กับรายได้สุทธิในปัจจุบัน และในระยะสั้นการบริโภคมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้สุทธิส่วนบุคคล และสินทรัพย์ที่ถือครอง [5] การออมมีความสัมพันธ์กับรายได้ในทิศทางเดียวกัน แต่มีความสัมพันธ์กับความมั่งคั่งในลักษณะผกผันกัน [6] พูนศิริ วัจนะภูมิ สุชาดา สถาวรวงศ์ และสุภมาส อังศุโชติ [7] ได้ศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับเงินออมของครอบครัวข้าราชการครูที่สอนระดับ

ช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า สัดส่วนเงินออมของครอบครัวข้าราชการครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปริมาณรายได้ การรับรู้คุณค่าการออม และการวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่หมายถึงทางสายกลางของแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติ โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขเป็นแนวปฏิบัติคือ ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และเงื่อนไขคุณธรรม คือ สัจย์ สุจริต ขยัน อดทน และเน้นทัศนคติการพึ่งตนเอง [8] งานวิจัยของพูนศิริ วัจนะภูมิ สุชาดา สถาวรวงศ์ และสุภมาส อังศุโชติ [9] พบว่า ครอบครัวข้าราชการครูที่มีการจัดการรายได้และรายจ่ายตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะใช้ชีวิตโดยมีความประหยัด อดออม ไม่ฟุ่มเฟือย จ่ายอย่างรู้คุณค่า พออยู่พอกิน คำนึงถึงความมีเหตุผลในการใช้จ่าย และการลงทุน มีการดำเนินชีวิตโดยมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวทั้งการมีภูมิปัญญาและการมีภูมิธรรม โดยเฉพาะการระมัดระวังในการใช้จ่าย ชื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน และแบ่งปัน รวมทั้งมีการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบต่อครอบครัวโดยการออมเงิน การทำประกันชีวิต การเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์

การออมเพื่อวัยเกษียณของประเทศไทย มี 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การออมภาคบังคับหรือการออมที่รัฐบาลกำหนดให้ต้องมี เช่น กองทุนประกันสังคม และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และ (2) การออมแบบสมัครใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการออมขั้นพื้นฐาน เช่น การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ [10] สังคมที่เข้มแข็งและมีศักยภาพ จะตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในนามของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ [11] รายได้ไม่ใช่ตัวแปร

สำคัญในการออม พฤติกรรมทางการเงินมีผลต่อโอกาสในการออม การเข้าถึงบริการทางการเงินและความรู้เกี่ยวกับบริการทางการเงิน เป็นปัจจัยสำคัญในการออม [12]

การวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดกรอบแนวคิดที่จะศึกษาสถานภาพการทำงานก่อนและหลังเกษียณภาวะการเงิน พฤติกรรมการออม ทศนคติต่อการออม การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และบทบาทของกลุ่มการออมในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการระยะสั้นและระยะยาวในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เครื่องมือที่ใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประชากรในจังหวัดนนทบุรีที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปรวมทั้งผู้ที่เกษียณก่อนอายุ 60 ปี โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ 1,000 คน สุ่มแบบหลายขั้นตอนจาก 52 ตำบล ใน 6 อำเภอของจังหวัดนนทบุรี โดยแยกเป็นผู้สูงอายุในชุมชนเมืองจำนวน 312 คน ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จำนวน 310 คน และผู้สูงอายุในชุมชนชนบท จำนวน 378 คน เป็นเพศหญิง 566 คน (ร้อยละ 56.60) มีงานทำหลังเกษียณ 692 คน (ร้อยละ 69.20) อายุต่ำสุด 56 ปี สูงสุด 92 ปี อายุเฉลี่ย 68.42 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.42 ปี นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 94.90 สมรสและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 58.30 และคู่สมรสเสียชีวิต ร้อยละ 24.30 ไม่รู้หนังสือ ร้อยละ 4.90 จบประถมศึกษา ร้อยละ 52.00 จบมัธยมศึกษา ร้อยละ 19.70 จบอนุปริญญา ร้อยละ 3.80 จบปริญญาตรี ร้อยละ 12.60 จบปริญญาโท ร้อยละ 5.90 จบปริญญาเอก ร้อยละ 1.10

2. สืบราชข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพการทำงานก่อนเกษียณและหลังเกษียณ ภาวะการเงิน พฤติกรรมการออม ทศนคติในเรื่องการออม ระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และบทบาทของระบบการออมในชุมชน เป็นการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรีจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,000 คน ใช้แบบสอบถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเท่ากับ 0.846 เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยผู้นำผู้สูงอายุในชุมชน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ตัวแทนผู้สูงอายุจากชุมชน ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องจำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลสนับสนุนผลการสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

4. หาแนวทางและมาตรการในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ โดยการนำเสนอผลการสำรวจและผลการสัมภาษณ์ ต่อผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ประธานชมรมผู้สูงอายุ ตัวแทนผู้สูงอายุจากชุมชน ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องจำนวนรวม 58 คน เพื่อร่วมหาแนวทางและมาตรการระยะสั้น และระยะยาวในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

5. ทดลองนำมาตรการระยะสั้นไปสู่การปฏิบัติ โดยจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ 79 คน จากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดนนทบุรี โดยแบ่งการอบรมเชิงปฏิบัติการออกเป็น

สองรุ่น รุ่นแรก 37 คน และรุ่นที่สอง 42 คน การอบรมแต่ละรุ่นใช้เวลา 1 วัน หลังสิ้นสุดการอบรม ได้มีการทดสอบความรู้ด้านการเงิน และวัดสุขภาพทางการเงินของผู้เข้าอบรมทุกคน ด้วยแบบทดสอบความรู้ด้านการเงิน และแบบวัดสุขภาพทางการเงิน

6. ประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการระยะสั้น ในการเพิ่มการออมของผู้สูงอายุที่เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนอบรมกับค่าเฉลี่ยคะแนนหลังสิ้นสุดการอบรม โดยใช้แบบทดสอบความรู้และแบบวัดสุขภาพทางการเงิน และติดตามผู้สูงอายุที่เข้าอบรมหลังอบรม 2 เดือน โดยใช้แบบติดตามโครงการอบรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจข้อมูลของผู้สูงอายุเกี่ยวกับ สถานภาพการทำงานก่อนและหลังเกษียณ ภาวะการเงิน พฤติกรรมการออม ทิศนคติต่อการออม การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน และบทบาทของกลุ่มการออมในชุมชน พบว่า

1.1 สถานภาพการทำงานก่อนเกษียณ และหลังเกษียณ อาชีพก่อนเกษียณที่สำคัญตามลำดับของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง คือรับราชการ/ ลูกจ้าง/พนักงานภาครัฐ (ร้อยละ 45.20) รองลงมาคือ ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 10.50) และลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 9.60) ตามลำดับ อาชีพก่อนเกษียณที่สำคัญตามลำดับของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท คือ เกษตรกร (ร้อยละ 31.60) รองลงมาคือ ทำงานช่วยครอบครัว (ร้อยละ 16) ประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 10.50) สำหรับอาชีพก่อนเกษียณที่สำคัญตามลำดับของผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท คือ เกษตรกร (ร้อยละ 21.20) รองลงมาคือ ประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 14.30) และลูกจ้างเอกชน

(ร้อยละ 10.50) ตามลำดับ ส่วนสถานภาพการทำงานที่สำคัญหลังเกษียณตามลำดับของกลุ่มตัวอย่างทุกชุมชนคือ ไม่ได้ทำงาน (ร้อยละ 21.60) เกษตรกร (ร้อยละ 14.50) ทำงานช่วยครอบครัว (ร้อยละ 11.10) และประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 7.20) ซึ่งสอดคล้องกับสถานภาพการทำงานก่อนเกษียณ

1.2 ภาวะการเงิน

1.2.1 แหล่งรายได้หลักที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเมือง แหล่งรายได้หลักหลังเกษียณที่สำคัญตามลำดับ คือ เงินบำนาญ บำนาญ (ร้อยละ 27.10) เบี้ยยังชีพจากราชการ (ร้อยละ 16.70) ครอบครัว (ร้อยละ 15.80) และดอกเบี้ย เงินปันผล ค่าเช่า (ร้อยละ 14.40) สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และในชุมชนชนบท แหล่งรายได้หลักที่สำคัญตามลำดับคือ เบี้ยยังชีพ (ร้อยละ 32.20 และร้อยละ 36.40) ครอบครัว (ร้อยละ 26.30 และร้อยละ 21.80) การทำงาน (ร้อยละ 16.50 และร้อยละ 19.80) และเงินบำนาญ บำนาญ (ร้อยละ 12.20 และร้อยละ 7.30)

1.2.2 รายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.60) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 9,000 บาท ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองมีการกระจายรายได้ที่ดีกว่าผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบท ซึ่งต่างกระจุกตัวที่ระดับรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท และช่วง 3,000 - 6,000 บาท นับว่าอยู่ในระดับต่ำ

1.2.3 ค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่สำคัญในแต่ละเดือนของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่คล้ายคลึงกัน คือเพื่อการบริโภค-อุปโภค การทำบุญบริจาค ค่ารักษาพยาบาล และค่านันทนาการ และให้ความสำคัญมากกับการทำบุญบริจาคเงินส่วนตัวเพื่อการกุศล โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนในช่วง 3,000-6,000 บาท ไม่เกิน 9,000 บาท ซึ่งสอดคล้องกับรายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

1.2.4 การถือครองสินทรัพย์ ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชน ร้อยละ 79.40 มีการถือครองสินทรัพย์แม้ว่ารายได้รวมเฉลี่ยต่อเดือนจะอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและในชุมชนชนบท ประเภทสินทรัพย์ที่นิยมถือครอง 5 อันดับแรก ได้แก่ เงินสดที่ดิน/ที่นา/สวน บ้าน/ตึกแถว/อาคาร/คอนโดเงินฝากในธนาคาร/สหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์รถยนต์ /รถจักรยานยนต์ /รถกระบะมูลค่าสินทรัพย์ที่ถือครองสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเมืองกระจุกตัวที่มูลค่ามากกว่า 1,000,000 บาทขึ้นไป กรณีชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบทกระจุกตัวที่มูลค่าต่ำกว่า 50,000 บาท

1.2.5 ภาวะหนี้สินและมูลค่าหนี้สิน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.70) ต่างระบุว่าตนไม่มีภาวะหนี้สิน สำหรับกลุ่มที่มีหนี้สิน (ร้อยละ 17.30) มีมูลค่าหนี้ไม่เกิน 100,000 บาท โดยกระจุกตัวที่มูลค่าหนี้ต่ำกว่า 50,000 บาท และรองลงมาที่มูลค่าหนี้ระหว่าง 50,001 - 100,000 บาท ประเภทหนี้สินที่สำคัญตามลำดับ ได้แก่ หนี้เพื่อการค้า/การผลิต/การลงทุน หนี้ผ่อนส่งบ้าน/ที่ดิน หนี้ค้ำประกันผู้อื่น หนี้บัตรเครดิต และหนี้ผ่อนส่งรถสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเมืองหนี้บัตรเครดิตมีความสำคัญอันดับแรก ในขณะที่หนี้ผ่อนส่งบ้าน/ที่ดิน มีความสำคัญอันดับแรกสำหรับกลุ่มตัวอย่างในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท

1.3 พฤติกรรมการออม

ผู้สูงอายุในภาพรวม ร้อยละ 75.30 ตอบว่าตนเองมีการออม โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีการออมในชุมชนเมืองสูงกว่ากรณีชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบท ทั้งนี้ สอดคล้องกับฐานะการเงินของผู้สูงอายุในแต่ละลักษณะชุมชน กล่าวคือผู้สูงอายุในชุมชนเมืองมีรายได้ต่อเดือนและถือครองมูลค่าสินทรัพย์สูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชน

ชนบท สำหรับรูปแบบการออม มูลค่าการออม วัตถุประสงค์หลักของการออม และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออม มีดังนี้

1.3.1 รูปแบบการออมที่ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท นิยมคือ เก็บออมเป็นเงินสดมากกว่ารูปแบบการออมอื่นๆ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะเงินสดมีสภาพคล่องมากที่สุด แม้จะไม่มีผลตอบแทน ในขณะที่ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองนิยมเก็บออมเป็นเงินฝากในสถาบันการเงิน อาจเป็นเพราะเข้าถึงบริการหรือมีความสะดวกสบายในการใช้บริการฝากเงินของสถาบันการเงิน

1.3.2 มูลค่าการออม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทั้งในภาพรวมและทุกกลุ่มชุมชนมีการออมระหว่าง 2,000 - 4,000 บาทต่อเดือน ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองมีมูลค่าการออมต่อเดือนโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบท ทั้งนี้สอดคล้องกับฐานะการเงินของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

1.3.3 วัตถุประสงค์หลักของการออม คือ เก็บออมเพื่อใช้จ่ายในยามชรา เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีพในอนาคต เพื่อใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย เพื่อสำรองไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน และเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมด้านสังคม เช่น ทำบุญ

1.3.4 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การออม ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเหมือนกันในเรื่องปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การออมคือ รายได้ อายุ รายจ่าย การทำงาน และการยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 ทศนคติในเรื่องการออม ผู้สูงอายุทั้งในภาพรวมและในระดับชุมชนต่างมีทศนคติที่ดีมากต่อการออม โดยเห็นด้วยว่าความรู้และการรับรู้ข่าวสารข้อมูลด้านการเงินส่งเสริมจิตสำนึกการออม การออมเป็นความรอบคอบ และความไม่ประมาท ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น การออมทำให้มีเงินสำรองไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน การออมเป็นการลงทุนเพื่อหาผลประโยชน์ในอนาคต และการออมเป็นการเก็บออมไว้เป็นมรดกของลูกหลาน

1.5 ระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองร้อยละ 42.60 มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก ขณะที่ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทร้อยละ 47.40 และในชุมชนชนบทร้อยละ 46.60 มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจจะสืบเนื่องจากที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในชุมชนเมืองมีระดับการศึกษาสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบท แต่ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางเท่านั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.5.1 ด้านความพอประมาณ ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับความพอประมาณในระดับมาก คือ พยายามควบคุมการใช้จ่ายให้น้อยลง ($\bar{X} = 3.75$) ไม่ให้เกินรายได้ที่มีอยู่ ไม่ใช้จ่ายหรือลงทุนเกินตัวจนต้องก่อหนี้ ($\bar{X} = 3.67$) และในแต่ละเดือนมีการแบ่งรายได้เพื่อใช้จ่ายให้เพียงพอ ($\bar{X} = 3.51$) แต่มีการทำบัญชีรายได้-รายจ่ายเพื่อควบคุมการใช้จ่ายในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.63$)

1.5.2 ด้านความมีเหตุผล ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับความมีเหตุผลในระดับมาก คือ ใช้จ่ายเงินโดยใช้เหตุผลของความจำเป็นมากกว่าความพอใจ ($\bar{X} = 3.93$) และในการใช้จ่ายทุกครั้งจะมีการคิดอย่างรอบคอบถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ($\bar{X} = 3.92$) ส่วนการประมาณการรายรับ-รายจ่ายในแต่ละเดือนเพื่อวางแผนการใช้จ่าย ($\bar{X} = 3.41$) และหมั่นติดตามข่าวสารข้อมูลทางการเงินก่อนตัดสินใจใช้จ่าย/ลงทุน/ก่อหนี้ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$)

1.5.3 ด้านการมีภูมิคุ้มกัน ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับการมีภูมิคุ้มกันในระดับปานกลาง คือ

การเก็บออมในรูปแบบต่างๆ/ทำงานหารรายได้เสริม ($\bar{X} = 2.98$) การแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินออมก่อนแล้วจึงนำเงินส่วนที่เหลือไปใช้จ่าย ($\bar{X} = 3.10$) การพยายามเพิ่มรายได้หรือลดรายจ่ายลงเมื่อรายจ่ายมากกว่ารายได้ ($\bar{X} = 3.47$) และการทำประกันชีวิต/ประกันภัย/ประกันสุขภาพเพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ($\bar{X} = 2.70$)

1.5.4 ด้านคุณธรรม ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับการมีคุณธรรมในระดับมากในเรื่องรู้จักอดกลั้นการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเพื่อเก็บออมไว้ใช้จ่ายในอนาคต ($\bar{X} = 4.12$) ในเรื่องไม่มุ่งแสวงหารายได้หรือผลประโยชน์ให้แก่ตนเองจนเกิดการขัดแย้งกับผู้อื่นหรือค่านิยมของสังคม ($\bar{X} = 3.62$) และในเรื่องมีความขยันอดทน หมั่นเพียรในการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ ($\bar{X} = 3.96$) แต่ในเรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันรายได้หรือทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่น เช่น การทำบุญ ให้เงินช่วยเหลือญาติมิตร บริจาคเงินหรือสิ่งของให้ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้สูงอายุตอบว่ามีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$)

1.6 ความรู้ทางการเงิน ผู้สูงอายุในทุกลักษณะชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการลงบัญชีเพื่อช่วยวางแผนการใช้จ่าย แต่ยังมีควมรู้พื้นฐานในเรื่องเงินเฟ้อและค่าของเงิน ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองมีความรู้สูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบท

1.7 การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน ผู้สูงอายุทุกลักษณะชุมชนระบุว่าไม่ค่อยได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเงิน ในระดับชุมชนผู้สูงอายุจากชุมชนเมืองบอกว่าการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงินในระดับปานกลาง ในขณะที่ผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทและชุมชนชนบทต่างบอกว่าได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงินในระดับน้อย และสื่อที่ให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน คือ โทรทัศน์ (ร้อยละ 38.10)

รองลงมาตามลำดับ คือ หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร (ร้อยละ 19.40) การพูดคุยกับผู้นำชุมชน ญาติ เพื่อน ฯลฯ (ร้อยละ 14.70) วิทยุ/วิทยุชุมชน (ร้อยละ 12.70) และการประชุม สัมมนา/ฝึกอบรม

1.8 บทบาทของระบบการออมในชุมชน ระบบการออมในชุมชนที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ คือ กองทุนหมู่บ้าน (ร้อยละ 27.90) ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน ธ.ก.ส. ฯลฯ (ร้อยละ 19.70) กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ (ร้อยละ 17.60) กองทุนชราภาพ/กองทุนผู้สูงอายุ (ร้อยละ 9.80) สหกรณ์ออมทรัพย์/สหกรณ์ เกษตร/เครดิตยูเนียน (ร้อยละ 7.70) และกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ของชุมชน (ร้อยละ 7.30) แต่มีผู้สูงอายุร้อยละ 4.50 ที่ในชุมชนไม่มีกองทุนการออม หรือมีแต่ไม่ทราบ องค์การการเงินในชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างนิยมเข้าเป็นสมาชิกตามลำดับ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์/สหกรณ์ เกษตร/เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ของชุมชน และกองทุน กบข. ในระดับชุมชน

2. การกำหนดแนวทางและมาตรการสำคัญ ระยะสั้นและระยะยาวในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการระดมความคิดเห็นได้แนวทาง และวิธีการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเพิ่มรายได้โดยการส่งเสริม/สร้างอาชีพเสริมที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในระยะยาว ลดรายจ่ายของผู้สูงอายุในสิ่งที่ไม่จำเป็น ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน ส่งเสริมให้มีการตั้งกลุ่มการออมในชุมชน ในระยะสั้น ควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารเงินและเพิ่มการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงินแก่ผู้สูงอายุโดยจัดหาวิทยากรผู้มีความรู้ให้การแนะนำในเรื่องการออม การวางแผนทางการเงิน

การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการส่งเสริมอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ผู้สูงอายุ

3. ผลการทดลองนำมามาตรการระยะสั้นไปดำเนินการผ่านโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้การเงินขั้นพื้นฐานให้กลุ่มเป้าหมาย และประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการ

การทดลองนำมามาตรการระยะสั้นไปสู่การปฏิบัติ โดยการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรี 2 รุ่นๆ ละ 1 วัน ระยะเวลา 8.30 น. - 15.00 น. จำนวนผู้เข้าอบรมทั้งสิ้น 79 คน เนื้อหาการอบรมทั้ง 2 วันคล้ายคลึงกันโดยในช่วงเช้าเป็นการบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องการวางแผนทางการเงิน ช่วงบ่ายเป็นการฝึกการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และกรณีศึกษาเรื่องบทบาทของกลุ่มการออมในชุมชนสำหรับรุ่นที่ 1 และการบริหารเงินหลังเกษียณ เพื่ออยู่อย่างสมศักดิ์ศรีสำหรับรุ่นที่ 2

ผลการทดสอบความรู้ด้านการเงินของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุก่อนอบรมและหลังอบรม โดยให้ทำแบบทดสอบ 20 ข้อ พบว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนอบรม เท่ากับ 12.80 คะแนน คะแนนเฉลี่ยหลังอบรม เท่ากับ 13.10 คะแนน สูงขึ้นเฉลี่ย 0.30 คะแนน

ผลการวิเคราะห์สุขภาพทางการเงินโดยใช้แบบทดสอบ “สุขภาพทางการเงิน” ซึ่งเป็นแบบทดสอบชนิดให้เลือกตอบตัวเลือก 1 จาก 4 ตัวเลือก คะแนนมาก หมายถึง สุขภาพทางการเงินไม่ดี คะแนนน้อย หมายถึง สุขภาพทางการเงินดี ปรากฏว่าก่อนการอบรมคะแนนสุขภาพทางการเงินของผู้เข้าอบรมโดยเฉลี่ยวัดได้ 9.18 คะแนน และหลังอบรมเฉลี่ย 8.87 คะแนน คะแนนเฉลี่ยสุขภาพทางการเงินหลังอบรมลดลงต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนอบรมเล็กน้อย (0.30 คะแนน) ซึ่งหมายความว่าสุขภาพทางการเงินของผู้เข้าอบรมดีขึ้นหลังอบรม

ผลการติดตามพฤติกรรมทางการเงินหลังการอบรม 2 เดือน พบว่า ผู้เข้าอบรมนำความรู้ไปใช้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินของผู้เข้ารับการอบรมหลังจากการอบรม ดังนี้

(1) ได้นำความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในด้านระมัดระวังการใช้จ่าย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การนำเงินออมไปลงทุน และการเพิ่มการออม

(2) ได้นำความรู้ ประสบการณ์ ข่าวสาร ข้อมูลทางการเงินที่ได้รับจากการอบรมไปเผยแพร่ให้สมาชิกในครอบครัว ทำให้ครอบครัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่าย และแนะนำให้วางแผนการออมเงินตั้งแต่เริ่มทำงาน ใช้จ่ายอย่างพอเพียง ทำอาชีพเสริม อบรมบุตรหลาน ให้รู้จักการเก็บออม

(3) ได้นำความรู้ ประสบการณ์ ข่าวสาร ข้อมูลทางการเงินที่ได้รับจากการอบรมไปเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชน โดยแนะนำให้ชุมชนได้ทราบถึงความจำเป็นที่ต้องมีการออม เพื่อเก็บไว้ใช้ในวัยเกษียณ แนะนำการทำบัญชีครัวเรือน ชักชวนให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิก สวัสดิการชุมชน รวมกลุ่มทำอาชีพเสริม แนะนำเพื่อนบ้านถึงความสำคัญของการออม วิธีการลงทุน และความเสี่ยงของการลงทุน

(4) จำนวนผู้สูงอายุ ร้อยละ 65.80 มีการออมเพิ่มขึ้นจากเดิม ร้อยละ 1-10

สรุปและอภิปรายผล

1. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 9,000 บาท ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอาจไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายประจำในภาวะที่ค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามภาวะเงินเฟ้อ แหล่งรายได้หลักที่สำคัญของผู้สูงอายุ คือ เงินบำนาญบำนาญ และเบี้ยยังชีพจากทางราชการ ซึ่งเป็นสวัสดิการของรัฐที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ รัฐต้องจ่ายทุกเดือนอย่างต่อเนื่อง แม้จะเป็นความมั่นคงแก่ผู้สูงอายุแต่การจ่ายเบี้ยยังชีพสร้าง

ภาระด้านงบประมาณที่จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุและค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทางเลือกอีกทางหนึ่งที่ควรดำเนินการควบคู่ไปด้วยกันคือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้เสริมจากการทำงานตามศักยภาพ อาจจะเป็นการรวมกลุ่มทำงาน หรือประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม ผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่มีการถือครองสินทรัพย์ และมีการออม ผลการสำรวจครั้งนี้ สอดคล้องกับรายงานผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยปี พ.ศ. 2550 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ [13] ซึ่งรายงานว่ามีผู้สูงอายุส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 69 มีการออมหรือสะสมทรัพย์สินมีค่าต่างๆ เป็นที่สังเกตว่าผู้สูงอายุในจังหวัดนนทบุรีโดยรวมและในทุกลักษณะชุมชน ที่มีการถือครองสินทรัพย์ และเก็บออมนั้น มีสัดส่วนสูงกว่ากรณีผู้สูงอายุในประเทศไทย ผู้สูงอายุนิยมถือครองสินทรัพย์เป็นเงินสดที่ดิน และเงินฝากในธนาคาร ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ไม่ให้ผลตอบแทน เช่น เงินสดหรือให้ผลตอบแทนต่ำ เช่น เงินฝากในสถาบันการเงินหรือสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องน้อย เช่น ที่ดิน บ้าน อาคาร และพาหนะ ซึ่งอาจไม่ให้เกิดผลตอบแทนตราบดีที่ยังไม่ได้ขายออกไปนอกจากให้เช่าหารายได้ ทั้งนี้การถือครองสินทรัพย์ที่ไม่ให้ผลตอบแทนหรือให้ผลตอบแทนต่ำ อาจจะเป็นเพราะผู้สูงอายุไม่มีความรู้ความเข้าใจหรือขาดข่าวสารข้อมูลในการลงทุนในสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนสูงและมีสภาพคล่อง และเพิ่มความรู้ความเข้าใจในเรื่องการนำเงินออมไปลงทุนให้ผลตอบแทนเพื่อเพิ่มรายได้ จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีแรงจูงใจในการออมมากขึ้น ผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์การออมไว้ใช้จ่ายยามชราและดำรงชีพในอนาคต เพื่อใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย เพื่อสำรองไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน และเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมด้านสังคม เช่น ทำบุญ สะท้อนว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความคิดว่าตนเองจะยังมีชีวิตอยู่อีกนานในอนาคต ดังนั้น การรู้จักใช้จ่าย เก็บออม

และเพิ่มรายได้จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุคาดเฉลี่ยสูงขึ้น จากในอดีต มาตรการการเพิ่มรายได้และมาตรการ ส่งเสริมความรู้ทางการเงินและเพิ่มการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลทางการเงิน จึงควรนำมาใช้เพื่อส่งเสริม การออมและการบริหารเงินสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาทางการเงิน ในอนาคต ผู้สูงอายุรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน ในระดับน้อย ผลการสำรวจของการวิจัย ครั้งนี้สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานสถิติ แห่งชาติ [13] ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุยังมีการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองน้อยมาก มีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 22 ที่รู้จักหรือรู้ว่ามีการ กองทุนผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 4 ระบุว่า มีหน่วยงานให้บริการคำแนะนำปรึกษา

2. ผลการทดลองนำมาตรการระยะสั้น ในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุไปดำเนินการ ผ่านทางการอบรมเชิงปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมาย และประเมินผลสัมฤทธิ์ของมาตรการนั้น ผู้เข้าอบรมได้นำความรู้จากการอบรมไปประยุกต์ ใช้ในด้าน การระมัดระวัง การใช้จ่าย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การนำเงินออมไปลงทุน และเพิ่มการออม และยังได้นำความรู้ ประสบการณ์ ข่าวสารข้อมูลจากการอบรมไปเผยแพร่ให้สมาชิก ในครอบครัวและชุมชน สอดคล้องกับผลสำรวจ ว่าผู้สูงอายุทุกลักษณะชุมชนระบุว่าไม่ค่อยได้รับ ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูล ทางการเงินการออมขึ้นก็เป็นผลทำให้การออมเพิ่ม ขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. แนวทางและมาตรการระยะยาว ในการส่งเสริมการออมของผู้สูงอายุโดยส่งเสริม ให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่ม ได้แก่ เพิ่มศักยภาพ การเงินและการออมแก่ผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริม ผู้สูงอายุให้มีส่วนทำ ให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษี และเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและพันธบัตร หรือผลตอบแทนให้ผู้สูงอายุได้รับสูงกว่าที่คนอื่น ได้รับ

2. ส่วนราชการและสถาบันการศึกษาควร สนับสนุนการดำเนินโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้านการเงินและการออมแก่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ต่างๆ ทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย เนื้อหาการอบรม ความรู้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในแต่ละลักษณะชุมชน ควรแตกต่างกัน ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ มีการศึกษาและฐานะการเงินดีกว่ารวมทั้งคุ้นเคย กับการใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงิน ในขณะที่ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกร มีระดับการศึกษาและฐานะทาง การเงินต่ำกว่าผู้สูงอายุในชุมชนเมือง และไม่สะดวกหรือมีคุ้นเคยกับการใช้บริการการเงิน ของสถาบันการเงิน เนื้อหาส่วนหนึ่งของการอบรม ควรเน้นความรู้เรื่องช่องทางทางการเงินออม ไปลงทุนหารายได้ ตราสารทางการเงินประเภทต่างๆ ความรู้เรื่องเงินเฟ้อ ความรู้การบริหารเงิน ส่วนบุคคลแก่ผู้สูงอายุด้านการวางแผนการใช้จ่าย การวางแผนการเงินหลังเกษียณ และการจัด ทำบัญชีครัวเรือน รวมทั้งวิธีการลดรายจ่าย และลดภาระหนี้สิน สำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนชนบท

3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับ ท้องถิ่นและราชการให้การสนับสนุนการเผยแพร่ ข้อมูลและวิธีดำเนินการออม ทำการประชาสัมพันธ์ สร้างทัศนคติที่ดีให้เห็นความสำคัญของการออม ให้ความรู้ความเข้าใจถึงผลประโยชน์ของการออม ออกเยี่ยมกลุ่ม/ชมรม/สมาคมชมรมผู้สูงอายุ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ส่งเสริมให้เกิดการ รวมกลุ่ม/ชมรม/สมาคมเพื่อการออม ส่งเสริมด้าน ความรู้ความเข้าใจด้านการออมให้กับกลุ่มชมรม/ สมาคมผู้สูงอายุ

4. เพิ่มการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการเงิน แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบทและชุมชนชนบทซึ่งไม่ค่อยมีโอกาสได้ รับข่าวสารข้อมูลทางการเงิน โดยส่งเสริมการรับรู้ ข่าวสารข้อมูลทางการเงินของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผ่านสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุชุมชน ผู้นำ

ชุมชน เสียตามสาย และหอบกระจ่ายข่าวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับลักษณะชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุในแต่ละลักษณะชุมชนมีความแตกต่างกันในเรื่องระดับการศึกษา สถานภาพ ปัจจุบัน ฐานะทางการเงิน ความรู้ความเข้าใจ ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเข้าถึงบริการทางการเงินของสถาบันการเงิน

6. สนับสนุนให้มีการตั้งกลุ่มการออมขึ้นในชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบทและชุมชนชนบท และให้ความรู้ความเข้าใจในผลประโยชน์ของการออม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการออมของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาโมเดลการส่งเสริมการออมสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยพัฒนาโมเดลการส่งเสริมการออมสำหรับผู้สูงอายุทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

เอกสารอ้างอิง

- [1] สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (2555). รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: ที คิว พี.
- [2] Nardi, Mariacristina De, French, Eric; and Jones, John Bailey. (2009, May) Life Expectancy and Old Age Savings. *American Economic Review*. 99(2): 110-15. Retrieved from www.voxeu.org/index.php?q=node/3068
- [3] ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. (2557). จำนวนประชากรในจังหวัดนนทบุรี. สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2557, จาก www.nonthaburi.kapook.com
- [4] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [5] ประยุทธ์ ปรามปรำ. (2546). ทฤษฎีการบริโภค-การออม การลงทุนและทฤษฎีความต้องการถือเงิน. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ ฉบับปรับปรุง. หน่วยที่ 11. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 1-64. (อ้างอิงจาก Keynes. 1935).
- [6] Modigliani, Franco; and Brumberg, Richard. (1954). *Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of the Cross-Section Data*. in Post-Keynesian Economics. Eds: Kenneth Kuhihara, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- [7] พูนศิริ วัจนะภูมิ; สุชาติ สถาวรวงศ์; และ สุภมาส อังศุโชติ. (2550). รายงานการวิจัยเรื่อง ตัวแปรที่สัมพันธ์กับเงินออมของครอบครัวข้าราชการครูที่สอนระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [8] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียง นำสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ.
- [9] พูนศิริ วัจนะภูมิ; สุชาติ สถาวรวงศ์; และ สุภมาส อังศุโชติ. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการรายได้และรายจ่ายของครอบครัวข้าราชการครู ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- [10] กองทุนสำรองเลี้ยงชีพไทย. (2557). *รูปแบบการออมเพื่อเกษียณ*. สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2557, จาก www.thaipvd.com
- [11] สุวัฒนา ศรีภิรมย์. (2548). โครงข่ายคุ้มครองทางสังคม ระบบการออมเพื่อสวัสดิการ และการชราภาพ สำหรับแรงงานนอกระบบ. ใน *บทความวิชาการ*. การประชุมวิชาการ นโยบายสาธารณะด้านการเงินการคลังเพื่อสังคม 30 มีนาคม 2548 ณ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัย จุฬาลงกรณ์.
- [12] Paim, Laily. Masud, Jariah; and Sabri; Mohd. Fazli. (2010). *Old Age Savings Among Public & Private Sector Employees in Malaysia*. จาก http://seaca2010.files.wordpress.com/2010/07/microsoft-powerpoint-seaca2010_laily.pdf
- [13] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *ผู้สูงอายุไทย 2550: มุมมอง/เสี่ยงสะท้อนจากข้อมูลสถิติ*. กรุงเทพฯ: สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานฯ.